

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТИЗИ, РЕГУЛЮВАННЯ ТА БЕЗПЕКИ ГОСПОДАРСЬКИХ СИСТЕМ

УДК 343.98:339.13

Попович Н. І.,

popovych.n1988@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-4407-105X,
Researcher ID: F-7230-2019,

*к.т.н., доц., доцент кафедри товарознавства, митної справи та управління якістю,
Львівський торгово-економічний університет, м. Львів*

Яровий О. Д.,

ak_2483@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-4407-105X,
Researcher ID: F-7230-2019,

*провідний судовий експерт, Інститут спеціальної техніки та судових експертиз
Служби безпеки України, м. Київ*

Лопашук І. А.,

i.lorashchuk@chnu.edu.ua, ORCID ID: 0000-0001-9934-6607,
Researcher ID: AFX-9677-2022,

*к.е.н., доц., доцент кафедри бізнесу і управління персоналом,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці*

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ СУДОВОЇ ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ: ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ТА ПРАКТИЧНІ РІШЕННЯ

Анотація. В умовах стрімких змін економічного середовища, технологічного прогресу, цифровізації та європейської інтеграції, судова товарознавча експертиза в Україні стикається з низкою складних проблем, які потребують системного аналізу та пошуку ефективних рішень. У статті здійснено комплексний аналіз сучасних проблем судової товарознавчої експертизи як важливої складової судово-експертної діяльності. Досліджено нормативно-правові засади функціонування експертних установ, методичне забезпечення, рівень професійної підготовки та кваліфікації експертів, а також технічне оснащення лабораторій. Особливу увагу приділено викликам, що постають у контексті цифровізації судочинства, європейської інтеграції, воєнного стану та розвитку новітніх технологій, які суттєво впливають на якість та достовірність експертних висновків. У роботі окреслено ключові проблеми галузі: відсутність єдиної методичної бази та узгоджених стандартів, дефіцит вузькоспеціалізованих кадрів, обмежений доступ до актуальної ринкової інформації, неузгодженість нормативних актів, недостатнє фінансування та високий рівень навантаження на експертні установи. Показано, що ці проблеми мають як об'єктивний характер (економічна нестабільність, динаміка ринку, технологічний прогрес), так і суб'єктивний (кваліфікація експертів, застарілі методики, організаційні недоліки). Запропоновано напрями вдосконалення судово-експертної діяльності у сфері товарознавства: гармонізацію національного законодавства з міжнародними стандартами, створення єдиної методичної бази та електронних реєстрів експертних висновків, впровадження сучасних інформаційних технологій та автоматизованих систем аналізу даних, розвиток системи безперервного професійного навчання та підвищення кваліфікації експертів. Відзначено важливість інтеграції європейського досвіду, прозорості системи атестації, декларування конфлікту інтересів та забезпечення незалежності експертів. Таким чином, дослідження має практичне значення для вдосконалення судово-експертної діяльності в Україні, підвищення її ефективності, прозорості та відповідності міжнародним стандартам, що є особливо актуальним у сучасних умовах трансформації правосуддя.

Ключові слова: судово-експертна діяльність, судова товарознавча експертиза, експерт, нормативно-правове регулювання.

Popovych N. I.,

popovych.n1988@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-4407-105X,

Researcher ID: F-7230-2019,

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Commodity Science, Customs Affairs and Quality Management, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

Yaroyvi O. D.,

ak_2483@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-4407-105X,

Researcher ID: F-7230-2019,

Leading Forensic Expert at the Institute of Special Equipment and Forensic Expertise of the Security Service of Ukraine, Kyiv

Lopashchuk I. A.,

i.lopushchuk@chnu.edu.ua, ORCID ID: 0000-0001-9934-6607,

Researcher ID: AFX-9677-2022,

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Business and Human Resource Management, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi

CURRENT PROBLEMS OF FORENSIC COMMODITY EXPERTISE: THEORETICAL APPROACHES AND PRACTICAL SOLUTIONS

Abstract. *In the context of rapid changes in the economic environment, technological progress, digitalization, and European integration, forensic commodity expertise in Ukraine is faced with a number of complex problems that require systematic analysis and the search for effective solutions. The article provides a comprehensive analysis of modern problems of forensic commodity expertise as an important component of forensic expertise. The regulatory and legal principles of the functioning of expert institutions, methodological support, the level of professional training and qualifications of experts, as well as the technical equipment of laboratories are studied. Particular attention is paid to the challenges that arise in the context of the digitalization of judicial proceedings, European integration, martial law and the development of new technologies, which significantly affect the quality and reliability of expert opinions. The article outlines the key problems of the industry: the lack of a single methodological base and agreed standards, a shortage of highly specialized personnel, limited access to current market information, inconsistency of regulatory acts, insufficient funding and a high level of workload on expert institutions. It is shown that these problems are both objective in nature (economic instability, market dynamics, technological progress) and subjective (expert qualifications, outdated methods, organizational shortcomings). The directions for improving forensic expertise in the field of commodity science are proposed: harmonization of national legislation with international standards, creation of a single methodological base and electronic registers of expert opinions, introduction of modern information technologies and automated data analysis systems, development of a system of continuous professional training and advanced training of experts. The importance of integrating European experience, a transparent certification system, declaring conflicts of interest and ensuring the independence of experts is noted. Thus, the study has practical significance for improving forensic expertise in Ukraine, increasing its efficiency, transparency and compliance with international standards, which is especially relevant in the current conditions of justice transformation.*

Key words: forensic expertise, forensic commodity science, expert, normative and legal regulation.

JEL Classification: L15

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1221-2026-45-13>

Постановка проблеми. Судова товарознавча експертиза є невід'ємною складовою сучасного правосуддя, забезпечуючи об'єктивність, наукову обґрунтованість і достовірність доказів у кримінальних, цивільних, господарських та адміністративних справах. В умовах стрімких змін економічного

середовища, технологічного прогресу, цифровізації та європейської інтеграції, ця галузь стикається з низкою складних проблем, які потребують системного аналізу та пошуку ефективних рішень.

Актуальність дослідження зумовлена не лише зростанням кількості експертиз, а й підвищенням

вимог до їх якості, прозорості, відповідності міжнародним стандартам та адаптації до нових викликів, таких як воєнний стан, розвиток штучного інтелекту, цифрова трансформація судочинства тощо.

Відомо, що судова товарознавча експертиза – це дослідження товарів, обладнання, сировини з метою визначення їх якості, вартості, відповідності нормативним документам, а також встановлення фактів, що мають значення для справи. Зокрема, дана експертиза охоплює широкий спектр об'єктів: від споживчих товарів до складного промислового обладнання, медичних виробів, цифрових носіїв інформації та об'єктів альтернативної енергетики.

Серед основних завдань експертизи – ідентифікація товару, визначення його ринкової вартості, аналіз якісних змін, встановлення причин дефектів, оцінка відповідності нормативним вимогам, розрахунок матеріальних збитків тощо. Однак, на практиці експерти стикаються з низкою проблем, які ускладнюють проведення об'єктивного та повного дослідження, зокрема: відсутність єдиної методичної бази та узгоджених стандартів; недостатній рівень технічного оснащення лабораторій; дефіцит вузькоспеціалізованих експертів; обмежений доступ до актуальної ринкової інформації; відсутність єдиного реєстру експертних висновків; високе навантаження та недостатнє фінансування експертних установ та ін. Ці проблеми мають як об'єктивний (економічна нестабільність, динаміка ринку, технологічний прогрес та ін.), так і суб'єктивний (кваліфікація експертів, застарілі методики, організаційні недоліки та ін.) характер [1; 2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування та еволюція теоретичних і методологічних засад товарознавчої експертизи, а також її окремого напрямку – судової товарознавчої експертизи – відбувалися завдяки ґрунтовним науковим дослідженням і практичним напрацюванням провідних учених та фахівців галузі судової експертизи. Значний внесок у розробку концептуальних положень і методичних підходів здійснили Артюх Т. М., Ємченко І. В., Желавська О. О., Коломієць Т. М., Кунділовська Т. А., Лозовий А. І., Михальський О. О., Павленко О. В., Притульська Н. В., Холодова О. Ю., Хомів О. В. та ін.

Праці згаданих вище вчених стали основою для формування сучасних підходів до класифікації, оцінки та ідентифікації товарів, а також для розробки методології судово-експертних

досліджень, що враховують як економічні, так і правові аспекти. Завдяки цим дослідженням було закладено фундамент для подальшого розвитку галузі, інтеграції міжнародних стандартів та вдосконалення практики застосування експертних висновків у судових провадженнях.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є комплексний аналіз сучасних проблем судової товарознавчої експертизи, зокрема у сферах нормативно-правового регулювання, методичного забезпечення, кваліфікації експертів, технічного оснащення, впливу цифровізації та міжнародних стандартів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нормативно-правове регулювання судової товарознавчої експертизи в Україні є досить розгалуженим, але часто неузгодженим. Провідну роль у даному регулюванні відіграє Закон України «Про судову експертизу» (№ 4038-ХІІ) [1], який визначає правові, організаційні та фінансові засади експертної діяльності, принципи законності, незалежності, об'єктивності та повноти дослідження. Даний документ передбачає: гарантії незалежності експерта та правильності його висновку; вимоги до кваліфікації, атестації та підвищення кваліфікації експертів; відповідальність експерта за дачу неправдивого висновку; порядок фінансування експертиз; можливість міжнародного співробітництва та залучення іноземних фахівців; тощо. Крім основного закону, діяльність регулюється процесуальними кодексами (КПК, ЦПК, ГПК, КАС), спеціальними законами, постановами Кабінету Міністрів, наказами Мін'юсту, стандартами та методичними рекомендаціями [3-4].

Попри наявність широкої нормативної бази, існують такі основні проблеми: відсутність єдиного базового закону, який би враховував вимоги та стандарти ЄС; неузгодженість між різними нормативними актами, що ускладнює практичне застосування; недостатня деталізація процедур акредитації, контролю якості, рецензування висновків; відсутність чітких механізмів захисту незалежності експерта, особливо у випадках адміністративного чи політичного тиску.

Аналіз Європейського досвіду свідчить про доцільність гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами, впровадження єдиних підходів до статусу експерта, прозорості системи атестації, декларування конфлікту інтересів, прозорості оплати праці та ефективного судового контролю.

Слід відзначити, що методичне забезпечення є фундаментом для забезпечення об'єктивності, відтворюваності та достовірності експертних висновків. В Україні діє державний реєстр методик проведення судових експертиз, який постійно оновлюється та містить інформацію про види експертиз, розробників, рік створення, відомості про державну реєстрацію. Проте, на практиці існує значна кількість методик, які не завжди узгоджені між собою, часто застарілі або не враховують специфіку нових об'єктів дослідження (наприклад, альтернативні джерела енергетики, цифрові носії, сучасне медичне обладнання та ін.) [2: 5].

До основних проблем методичного забезпечення можна віднести: відсутність єдиної методичної бази для всіх видів товарознавчих експертиз; застарілість окремих методик, невідповідність сучасним технологіям; недостатня кількість методичних рекомендацій щодо нових об'єктів (наприклад, класифікація медичного обладнання, цифрові носії та ін.); відсутність електронних баз даних з інформацією про товари, обладнання, ринкову вартість, технічні характеристики [11].

Для вирішення таких проблем рекомендованими є розробка та затвердження єдиної методичної бази, створення електронного реєстру експертних висновків та методик, впровадження сучасних інформаційних технологій, електронних баз даних, автоматизованих систем пошуку та аналізу інформації, регулярне оновлення методик з урахуванням міжнародних стандартів та новітніх технологій тощо.

Згідно із зазначеним вище законом, судовими експертами можуть бути особи з відповідною вищою освітою, які пройшли спеціальну підготовку, стажування та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності. Атестація проводиться експертно-кваліфікаційною комісією шляхом іспиту, а свідоцтво про присвоєння кваліфікації є безстроковим, проте підвищення кваліфікації здійснюється кожні три роки. Слід відзначити, що професійна підготовка включає теоретичне навчання (у закладах з ліцензією на освітню діяльність) та стажування у державних спеціалізованих установах. Програми підготовки охоплюють як загальні, так і спеціалізовані питання судової експертизи. Проте, існує ряд проблем кваліфікації та підготовки судових експертів, зокрема: відсутність системи безперервного професійного розвитку: недостатня кількість вузькоспеціалізованих експертів (наприклад,

у сфері медичного обладнання, ІТ-техніки, енергетики): відсутність єдиних стандартів підготовки та сертифікації для приватних експертів; висока вартість підготовки та стажування для фахівців, які не є працівниками державних установ; недостатня практична орієнтація навчання, брак симуляцій, кейс-методів, стажувань у реальних умовах.

З метою покращення підготовки експертів доцільним вважаємо запровадження: системи безперервного професійного розвитку, регулярних тренінгів, стажувань, участі у міжнародних програмах; розробка єдиних стандартів підготовки та сертифікації для всіх експертів, незалежно від форми власності; підвищення практичної складової навчання, впровадження симуляцій, кейс-методів, стажувань у провідних лабораторіях; підтримка професійних асоціацій експертів, створення спільнот для обміну досвідом та підвищення кваліфікації.

Апріорі, сучасна судова товарознавча експертиза неможлива без використання високотехнологічного обладнання, інструментальних методів дослідження, автоматизованих систем аналізу. Однак, багато експертних установ не мають достатнього технічного оснащення, що обмежує можливості використання сучасних методів (наприклад, спектроскопія, хроматографія, 3D-сканування, комп'ютерна томографія). Зокрема, в останні роки активно впроваджуються такі інструментальні методи: раман-спектроскопія для дослідження складу барвників, чорнил, матеріалів; газова хроматографія для визначення давності документів; 3D-сканування, 3D-моделювання для аналізу об'єктів, реконструкції подій; автоматизовані системи для аналізу куль, гільз, відбитків, цифрових носіїв; комп'ютерна томографія для дослідження ушкоджень без руйнування об'єкта та ін.

Одним із найскладніших завдань судової товарознавчої експертизи є оцінка вартості майна, під час проведення якої експерти також зустрічаються я із такими проблемами як (табл. 1): відсутність або недостатність інформації про об'єкт оцінки; обмежений доступ до ринку аналогічних товарів; нестабільність економічної ситуації, що ускладнює прогнозування цін; відсутність єдиних підходів до оцінки вартості окремих категорій майна; використання застарілих методик оцінки, суб'єктивізм експертів та ін..

Однак, проблема недостатнього фінансування та оновлення обладнання, відсутності

Таблиця 1

Основні проблеми та шляхи їх вирішення під час проведення оцінки вартості майна

Проблема	Суть	Можливі шляхи вирішення
Відсутність або недостатність інформації	Дані про об'єкт оцінки неповні чи недоступні	Використання баз даних, архівів, цифрових реєстрів
Обмежений доступ до ринку аналогів	Відсутність товарів для порівняння	Моделювання вартості, застосування міжнародних ринкових даних
Нестабільність економічної ситуації	Коливання цін ускладнює прогнозування	Використання сценарного аналізу, індексація вартості
Відсутність єдиних підходів	Різні методики для різних категорій майна	Розробка стандартів та уніфікація методик
Використання застарілих методик	Методи не враховують сучасні ринкові умови	Впровадження математичних моделей та IT-рішень
Суб'єктивізм експертів	Висновки залежать від особистого досвіду	Автоматизація процесів, використання алгоритмів
Оцінка «унікальних» товарів	Відсутні прямі аналоги (альтернативна енергетика, цифрові носії)	Індивідуальні моделі оцінки, експертні панелі

Джерело: складено автором

уніфікованих стандартів оснащення лабораторій; недостатня кількість кваліфікованих фахівців для роботи з новітньою технікою; необхідність акредитації лабораторій за міжнародними стандартами (ISO/IEC 17025) для підвищення довіри до результатів досліджень залишається актуальною. В свою чергу, важливим є відзначити те, що впровадження сучасних інструментальних методів підвищує точність, об'єктивність, відтворюваність експертних висновків, сприяє інтеграції у європейський та світовий експертний простір.

Слід відзначити, що впровадження методів моделювання вартості дозволяє створювати математичні моделі, які враховують вплив різних факторів на вартість об'єкта, що підвищує рівень об'єктивності, відтворюваності, зменшує вплив суб'єктивного чинника, враховує динаміку ринку. Прикладом є оцінка вартості медичного обладнання, пошкодженого внаслідок надзвичайної ситуації, коли модель враховує первісну вартість, ступінь фізичного зносу, вартість ремонту, ринкову вартість аналогів. Для визначення ринкової вартості застосовуються різні методи: порівняльний, дохідний, витратний. Важливо враховувати ступінь зносу, дефекти, умови експлуатації, ринкову кон'юнктуру. Особливу складність становить оцінка об'єктів альтернативної енергетики, цифрових носіїв, унікальних товарів, для яких відсутні прямі аналоги на ринку.

Ще одним практичним прикладом є проблема класифікації медичного обладнання, що є дуже важливою для вибору методики дослідження,

визначення ринкової вартості, відповідності нормативно-правовим актам, зокрема: відсутність єдиного класифікатора медичних виробів, що враховує специфіку судово-експертної діяльності; складність ідентифікації обладнання за відсутності технічної документації або маркування; швидкий розвиток медичних технологій, поява нових видів обладнання, не охоплених чинними класифікаторами тощо (рис. 1).

Окремими вагомими практичними прикладами проблеми проведення оцінки є: оцінка вартості сонячної електростанції з урахуванням ступеня зносу, пошкоджень, ринкової кон'юнктури, аналізу цін на аналогічні об'єкти; встановлення причин зниження продуктивності обладнання, аналіз дефектів, визначення залишкової вартості; дослідження цифрових носіїв інформації, ідентифікація типу, характеристик, визначення ринкової вартості, аналіз автентичності та цілісності даних тощо.

Аналізуючи конкретні приклади та джерела інформації, у таблиці 2 сформульовано основні проблеми судово-експертної діяльності, що часто зустрічаються у практичній діяльності експертів [11].

Аналіз наведених проблем свідчить, що в цілому сучасна судово-експертна діяльність в Україні перебуває на етапі пошуку балансу між процесуальною ефективністю та дотриманням принципів незалежності й професійної етики. Відсутність чітких критеріїв призначення експертів, недостатня деталізація питань та дублювання досліджень призводять до затягування

Рис. 1. Проблеми проведення оцінки медичного обладнання

Таблиця 2

Проблеми судово-експертної діяльності та практичні приклади

Категорія	Проблема	Практичний приклад	Можливі рішення
Призначення експертів	Відсутність чітких критеріїв	У цивільній справі про пошкодження обладнання суд не визначив, чи потрібна технічна чи товарознавча експертиза	Розробка методичних рекомендацій для судів
	Недостатня деталізація питань	У справі про якість товару експерту поставлено загальне питання: «Чи якісний товар?» без уточнення параметрів	Формування шаблонів питань для різних типів експертів
	Дублювання експертиз, суперечливі висновки	У кримінальній справі проведено дві експертизи з різними висновками щодо вартості майна	Впровадження механізму узгодження висновків та рецензування
	Відсутність реєстру експертних висновків	Неможливо перевірити, чи вже проводилась аналогічна експертиза в іншій справі	Створення національного реєстру експертних висновків
Етика та незалежність	Відсутність механізмів захисту експерта	Експерт відмовився від участі через тиск з боку сторін	Запровадження інституту захисту експертів
	Відсутність єдиного етичного кодексу	Експерти керуються різними внутрішніми положеннями	Розробка загального кодексу професійної етики
	Конфлікт інтересів	Експерт, залучений стороною, має комерційні зв'язки з постачальником обладнання	Вимога декларування конфлікту інтересів
	Низька оплата праці	Експерти відмовляються від складних справ через нерентабельність	Перегляд системи оплати та соціального забезпечення

Джерело: складено автором

строків проваджень і суперечливих висновків, що негативно впливає на якість правосуддя. Не менш значущими є виклики, пов'язані з етикою та незалежністю експертів: відсутність єдиного етичного кодексу, ризики конфлікту інтересів та низький рівень матеріального забезпечення створюють умови для потенційного тиску та зниження довіри до експертних висновків [11].

У країнах ЄС судово-експертна діяльність добре врегульована, функціонує система акредитації, сертифікації, контролю якості. Важливу роль відіграють такі організації, як Європейська мережа судово-експертних установ (ENFSI), Європол, Євроюст. Гармонізація стандартів сприяє взаємному визнанню висновків, полегшує міжнародне співробітництво, підвищує довіру до

експертних досліджень. Зокрема, саме інтеграція України у європейський простір судово-експертної діяльності вимагає гармонізації національних стандартів з міжнародними (ISO/IEC 17025, EFSA 2.0, ENFSI).

У таблиці 3 відображено, що Німеччина та Польща мають більш усталені системи атестації та етичного контролю, тоді як в Україні ще існують виклики, пов'язані з незалежністю та фінансуванням [11].

Практичні приклади, наведені у таблиці, демонструють реальні проблемні ситуації, які виникають в цілому у судовій практиці, та окреслюють можливі шляхи їх вирішення – від створення національного реєстру експертних висновків і методичних рекомендацій для судів до запровадження інституту захисту експертів та перегляду системи оплати праці. Як наслідок, системне реформування судово-експертної діяльності має ґрунтуватися на трьох ключових засадах: уніфікація процесуальних процедур, зміцнення етичних стандартів та підвищення соціально-економічних гарантій експертів. Лише

комплексне впровадження цих заходів дозволить забезпечити об'єктивність, незалежність і високий професійний рівень експертних досліджень, що є необхідною умовою справедливого правосуддя.

Важливим сучасним фактором впливу в цілому на судово-експертну діяльність є її цифровізація, що у свою чергу є частиною ширшого процесу цифровізації юстиції (digital justice) та передбачає впровадження інформаційно-комунікаційних технологій для підвищення доступності, ефективності, прозорості судових процесів. Ключовим елементом цифровізації є інтеграція експертної діяльності з Єдиною судовою інформаційно-телекомунікаційною системою (ЄСІТС). Цифровізація судово-експертної діяльності забезпечує підвищення ефективності та об'єктивності досліджень. Автоматизація документообігу, обробки зображень, аудіо- та відеозаписів, а також фінансових транзакцій дозволяє значно скоротити час виконання експертиз і мінімізувати ризики людських помилок. Використання спеціалізованого програмного забезпечення для

Таблиця 3

Порівняння регулювання судово-експертної діяльності

Країна	Система атестації та реєстрації	Фінансування експертиз	Етичні стандарти та незалежність	Практичний приклад
Німеччина	Експерти реєструються у спеціальних палатах при судах; існує система державної сертифікації ("öffentlich bestellter und vereidigter Sachverständiger" – публічно призначений і присяжний експерт).	У кримінальних справах – за рахунок держави; у цивільних – витрати покладаються на сторони.	Високі стандарти незалежності; суворі відповідальність за неправдиві висновки; обов'язкове декларування конфлікту інтересів.	У справах щодо медичного обладнання суд призначає експерта з офіційного реєстру, що гарантує його кваліфікацію та неупередженість.
Польща	Експерти включаються до офіційного списку судових експертів при воєводських судах; атестація здійснюється Міністерством юстиції.	Кримінальні провадження фінансуються державою; у цивільних – витрати покладаються на замовника.	Кодекс професійної етики; суворі заборона втручання у діяльність експерта; можливість дисциплінарної відповідальності.	У господарських спорах щодо вартості обладнання суд залучає експерта зі списку при воєводському суді.
Україна	Атестація здійснюється Міністерством юстиції; експерти включаються до державного реєстру судових експертів.	Кримінальні експертизи фінансуються державою; цивільні та господарські – за рахунок сторін. Вартість експертогодина щороку коригується (у 2025 р. – 424,08 грн).	Законодавство гарантує незалежність, але існують проблеми із захистом від адміністративного чи політичного тиску; відсутній єдиний кодекс етики.	У справах про відшкодування збитків експертиза проводиться за рахунок позивача, що може впливати на доступність послуг.

Джерело: складено автором

аналізу даних сприяє формуванню більш структурованої звітності та підготовці попередніх висновків, що підвищує рівень відтворюваності результатів. Зокрема, важливим напрямом є створення та наповнення спеціалізованих баз даних, які охоплюють відбитки пальців, ДНК-профілі, реєстри зброї та банківські дані про товари. Такі ресурси забезпечують експертам оперативний доступ до нормативної, ринкової та технічної інформації, що значно розширює можливості для комплексного аналізу. Додатковим інструментом стає впровадження автоматизованих систем призначення експертиз, обліку навантаження та контролю якості, що сприяє оптимізації процесів і підвищенню прозорості судової практики.

Разом із тим цифровізація супроводжується низкою викликів. Найбільш критичними є питання захисту інформації та кібербезпеки, адже витік або маніпуляція даними може поставити під сумнів достовірність експертних висновків. Не менш важливим є завдання інтеграції нових систем із чинними державними реєстрами, що потребує узгодження технічних стандартів та правових норм. Викликом залишається й адаптація персоналу до нових технологій, адже ефективність цифрових рішень залежить від рівня підготовки та готовності експертів працювати в оновленому середовищі.

Слід відзначити, що штучний інтелект (ШІ) дедалі активніше інтегрується у сферу судово-експертних досліджень, даючи нові можливості для аналізу та інтерпретації даних. Його застосування дозволяє працювати з великими масивами інформації, виявляти приховані закономірності та формувати більш точні висновки. Завдяки алгоритмам машинного навчання стає можливою автоматизована класифікація об'єктів, зокрема взуття, цифрових носіїв чи інших матеріальних доказів. Інтелектуальні системи активно використовуються у сфері біометрії, візуальної аналітики, розпізнавання облич, голосу та почерку, що значно підвищує рівень об'єктивності, відтворюваності та оперативності експертних висновків [11].

Разом із тим, потенціал ШІ має суттєві обмеження. Алгоритми не здатні враховувати всі нюанси та контекст конкретної справи, що потребує участі людини-експерта для інтерпретації результатів. Існує ризик упередженості через недосконалість алгоритмів та обмеженість навчальних даних, що може призвести до помилкових висновків. Додатково виникають питання допустимості та достовірності використання

ШІ-генерованих доказів у суді, адже їх прозорість та етичність залишаються дискусійними. Відсутність чітких правових і етичних стандартів застосування ШІ у судочинстві створює правову невизначеність і може впливати на легітимність експертних висновків [11].

Таким чином, штучний інтелект має значний потенціал для оптимізації судово-експертної діяльності, проте його використання повинно супроводжуватися розробкою нормативних рамок, етичних кодексів та механізмів контролю. Лише поєднання технологічних інновацій із професійною компетентністю експертів здатне забезпечити баланс між ефективністю та достовірністю результатів у судовій практиці. Зокрема, судова практика України визнає ШІ допоміжним інструментом, але не джерелом достовірної науково доведеної інформації. Рішення мають ухвалюватися суддями, а не технологіями. Технології повинні поважати автономію суду, не підмінити критичне мислення та професійну інтуїцію експерта. Європейські стандарти (EFSA 2.0, ENFSI) передбачають активне впровадження ШІ, але з обов'язковим дотриманням принципів прозорості, підзвітності, етичності, захисту прав людини, верховенства права.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Судова товарознавча експертиза в Україні перебуває на етапі глибокої трансформації, зумовленої як внутрішніми викликами (економічна нестабільність, військовий стан, технологічний прогрес), так і зовнішніми імперативами (європейська інтеграція, впровадження міжнародних стандартів, цифровізація судочинства). Основними проблемами залишаються неузгодженість нормативної бази, застарілість методик, дефіцит вузькоспеціалізованих експертів, недостатнє технічне оснащення, обмежений доступ до ринкової інформації, відсутність єдиного реєстру експертних висновків, ризики незалежності та етики, недостатнє фінансування.

Водночас, впровадження сучасних інструментальних методів, цифрових технологій, штучного інтелекту, акредитація лабораторій за міжнародними стандартами, розвиток міжвідомчої та міжнародної співпраці відкривають нові можливості для підвищення якості, об'єктивності, прозорості експертних досліджень. Основними напрямками вдосконалення є гармонізація законодавства з європейськими стандартами, створення єдиної методичної бази, підвищення кваліфікації експертів, оновлення технічного оснащення,

впровадження систем управління якістю, розвиток цифрової інфраструктури, забезпечення незалежності та етики експертної діяльності.

Реалізація цих рекомендацій дозволить підвищити довіру до судової експертизи, забезпечити ефективний захист прав громадян, сприяти інтеграції України у європейський правовий простір та зміцнити інститут правосуддя як фундамент демократичного суспільства.

Перспективою подальших досліджень є: уніфікація методик – розробка та впровадження єдиних стандартів оцінювання якості та автентичності товарів, що забезпечить порівнюваність результатів експертиз у різних регіонах та країнах; цифровізація експертної діяльності – використання штучного інтелекту, машинного навчання та спеціалізованих баз даних для автоматизації процесів і підвищення точності висновків; міжнародна гармонізація – дослідження можливостей інтеграції українських методик у систему міжнародних стандартів, що сприятиме взаємному визнанню експертних висновків у транскордонних справах; оцінка нових категорій товарів – вивчення специфіки експертизи інноваційних продуктів (біотехнологічних, цифрових, екологічно сертифікованих), які дедалі частіше стають предметом судових спорів; етичні та правові аспекти – аналіз функції експерта як незалежного арбітра, розробка механізмів запобігання конфлікту інтересів та забезпечення прозорості експертних процедур; освітній та кадровий потенціал – формування сучасних програм підготовки експертів, що враховують міждисциплінарність товарознавства, правознавства та інформаційних технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 № 4038 XII. База даних «Законодавство України». *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>.

2. Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: затверджені Наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5. База даних «Законодавство України». *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98/conv#Text>.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. База даних «Законодавство України». *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651_17#Text.

4. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. База даних «Законодавство України». *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.

5. Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України: затверджена Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 17.07.2017 № 591. База даних «Законодавство України». *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1024_17/conv#Text.

6. Положення про Міністерство юстиції України: затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 02.07.2014 № 228. База даних «Законодавство України». *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF#Text>.

7. Пілюков Ю. О. Судово-експертна діяльність у сучасному кримінальному процесі. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. № 4 (24). С. 158-163.

8. Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.08.2002 № 1298. База даних «Законодавство України». *Верховна Рада України*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1298-2002-%D0%BF/conv#Text>.

9. Der öffentlich bestellte und vereidigte Sachverständige. *Industrie- und Handelskammer für die Pfalz*. URL: <https://www.ihk.de/pfalz/recht/sachverstaendige/oeffentlich-bestellt-vereidigt-sachverstaendige-1274128>.

10. Хамініч С., Мирошніченко В. Використання штучного інтелекту в судовій експертизі: можливості та виклики. *Проблеми теорії та практики судової експертизи з питань інтелектуальної власності («Країневіські читання»)*: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (23 грудня 2024 р., м. Київ); за ред. М. О. Можаяєва. Київ: Видавництво Людмила, 2025. 148 с. С. 92–96.

11. Холодова О. Практичні аспекти використання штучного інтелекту в судовій товарознавчій експертизі: виклики та перспективи. *Судова експертиза*. 2025. № 2. С. 113-117. <https://doi.org/10.32782/forensic.science.2025.2.16>.

REFERENCES

1. Pro sudovu ekspertyzu: Zakonu Ukrainy vid 25.02.1994 № 4038 XII. *Baza danykh "Zakonodavstvo Ukrainy"*. *Verkhovna Rada Ukrainy*, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>.

2. Instruktsii pro pryznachennia ta provedennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen ta Naukovo-metodychnykh rekomendatsii z pytan pidhotovky ta pryznachennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen: zatverdzeni Nakazom Ministerstva yustytsii Ukrainy vid 08.10.1998 № 53/5. *Baza danykh "Zakonodavstvo Ukrainy". Verkhovna Rada Ukrainy*, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98/conv#Text>.

3. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 13.04.2012 № 4651-VI. *Baza danykh "Zakonodavstvo Ukrainy". Verkhovna Rada Ukrainy*, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

4. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 18.03.2004 № 1618-IV. *Baza danykh "Zakonodavstvo Ukrainy". Verkhovna Rada Ukrainy*, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.

5. Instruktsii z orhanizatsii provedennia ta oformlennia ekspertnykh provadzen u pidrozdilakh Ekspertnoi sluzhby Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy: zatverdzhena Nakazom Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy vid 17.07.2017 № 591. *Baza danykh "Zakonodavstvo Ukrainy". Verkhovna Rada Ukrainy*, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1024-17/conv#Text>.

6. Polozhennia pro Ministerstvo yustytsii Ukrainy: zatverdzhene Postanovoioiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 02.07.2014 № 228. *Baza danykh "Zakonodavstvo Ukrainy". Verkhovna Rada*

Ukrainy, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF#Text>.

7. Piliukov, Yu. O. (2020), Sudovo-ekspertna diialnist u suchasnomu kryminalnomu protsesi, *Aktualni problemy pravoznavstva*, № 4 (24), s. 158–163.

8. Pro oplatu pratsi pratsivnykiv na osnovi Yedynoi taryfnoi sitky rozriadiv i koefitsientiv z oplaty pratsi pratsivnykiv ustanov, zakladiv ta orhanizatsii okremykh haluzei biudzhetnoi sfery: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30.08.2002 № 1298. *Baza danykh "Zakonodavstvo Ukrainy". Verkhovna Rada Ukrainy*, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1298-2002-%D0%BF/conv#Text>.

9. Der öffentlich bestellte und vereidigte Sachverständige. *Industrie- und Handelskammer für die Pfalz*, available at: <https://www.ihk.de/pfalz/recht/sachverstaendige/oeffentlich-bestellt-vereidigt-sachverstaendige-1274128>.

10. Khaminich S. and Myroshnychenko V. (2025), Vykorystannia shtuchnoho intelektu v sudovii ekspertyzii: mozhlyvosti ta vyklyky, *Problemy teorii ta praktyky sudovoi ekspertyzy z pytan intelektualnoi vlasnosti ("Krainievski chytannia")* : materialy VIII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (23 hrudnia 2024 r., m. Kyiv) ; za red. M. O. Mozhaieva, Vydavnytstvo Liudmyla, Kyiv, 148 s., s. 92-96.

11. Kholodova O. (2025), Praktychni aspekty vykorystannia shtuchnoho intelektu v sudovii tovaroznavchii ekspertyzii: vyklyky ta perspektyvy, *Sudova ekspertyz, № 2*, s. 113-117. <https://doi.org/10.32782/forensic.science.2025.2.16>.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 12.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 19.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 08.05.2026